

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Φιλοσοφία της Γλώσσας

Ενότητα: Θεωρίες Νοήματος. Λογικός ατομισμός Russell-Wittgenstein

Ελένη Μανωλακάκη

Τμήμα Θετικών Επιστημών

Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (Μ.Ι.Θ.Ε.)

1. Λογικός ατομισμός Russell-Wittgenstein.....	3
1.1 Ο Λογικός Ατομισμός του Russell.....	3
1.2 Ο Λογικός Ατομισμός στο Tractatus του Wittgenstein.....	8
1.3 Απεικονιστική-αναπαρστασιακή θεωρία του νοήματος:.....	9
1.4 Νοηματικότητα ατομικών προτάσεων:	10
2. Σημειώματα	11

1. Λογικός ατομισμός Russell-Wittgenstein

Η φιλοσοφία του Λογικού Ατομισμού που διατυπώθηκε ανεξάρτητα από τους Russell (1918) και Wittgenstein (1922)¹ αποτελεί ένα από τα πλέον φιλόδοξα φιλοσοφικά συστήματα στην ιστορία της αναλυτικής φιλοσοφίας, στο οποίο επιχειρείται, με τη χρήση γλωσσικών και λογικών τεχνικών, η διερεύνηση της έσχατης δομής του κόσμου. Πριν από την έκδοση της φιλοσοφίας του Λογικού Ατομισμού, ο Russell είχε ασχοληθεί με την λύση επιμέρους προβλημάτων, όπως την υπεράσπιση του λογικιστικού προγράμματος στα μαθηματικά, σύμφωνα με το οποίο τα μαθηματικά ανάγονται στην Λογική, οι μαθηματικές αλήθειες αποτελούν αλήθειες της Λογικής και τα μαθηματικά αντικείμενα αποτελούν λογικά αντικείμενα. Επίσης, όπως είδαμε στο κεφ. 2, με τη θεωρία των οριστικών περιγραφών είχε οδηγηθεί στο δόγμα των λογικών κατασκευών, απόρροια του οποίου είναι ότι τα υλικά αντικείμενα αποτελούν λογικές κατασκευές από δεδομένα των αισθήσεων. Με τη φιλοσοφία του Λογικού Ατομισμού, ο Russell επιχειρεί την συγκρότηση ενός συστηματικού πλαισίου εντός του οποίου προσεγγίζονται όλα τα φιλοσοφικά ζητήματα γενικά. Η φιλοσοφία του Λογικού Ατομισμού του Russell διαφοροποιείται σε κάποια σημεία από την φιλοσοφία του Λογικού Ατομισμού του Wittgenstein, και οι δύο φιλόσοφοι ανέπτυξαν τα εν λόγω συστήματα ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλον, μιας και λόγω του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, έπαψαν να βρίσκονται σε επικοινωνία από το 1914. Στα ακόλουθα παρουσιάζουμε πρώτα το σύστημα του Russell κατόπιν τα σημεία διαφοροποίησης του από αυτό του συστήματος του Wittgenstein.

1.1 Ο Λογικός Ατομισμός του Russell

Το σημείο αφετηρίας του Russell είναι η σύλληψη μιας λογικά τέλειας γλώσσας η οποία αποτελεί τον ιδεώδη τρόπο για την περιγραφή του κόσμου. Έχοντας συλλάβει μια τέτοια γλώσσα, η δουλειά του φιλοσόφου είναι να λύσει τα φιλοσοφικά προβλήματα διατυπώνοντάς τα σε αυτήν τη γλώσσα. Ποιά είναι όμως αυτή η λογικά τέλεια γλώσσα; Σύμφωνα με τον Russell η λογικά τέλεια γλώσσα έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

Η γλώσσα περιέχει κάποιες προτάσεις οι οποίες δεν μπορούν να αναλυθούν περαιτέρω σε άλλες προτάσεις. Οι απλούστερες προτάσεις αυτής της γλώσσας ονομάζονται ατομικές προτάσεις. Κάθε ατομική πρόταση αποτελείται από ένα κατηγορηματικό σύμβολο που ακολουθείται από ένα λογικά κύριο όνομα, πχ Κα (αυτό είναι κόκκινο), Δαβ (το α είναι δεξιά του β). Τα λογικά κύρια ονόματα αναφέρονται στα έσχατα δομικά συστατικά του κόσμου, στα μεταφυσικά άτομα από τα οποία συντίθεται ο κόσμος. Τα κατηγορηματικά σύμβολα αναφέρονται σε καθόλου, δηλαδή σε

---

¹ Russell, B. (1918/1985), *The Philosophy of Logical Atomism*, (La Salle, IL: Open Court, 1985), Wittgenstein, L. (1922), *Tractatu sLogico-Philosophicus*, Routledge, ελλ. Μτφ. *Λευκαλίων*.

αφηρημένες ιδιότητες και έννοιες. Βάσει της παραλληλίας μεταξύ της λογικά τέλειας γλώσσας και του κόσμου, στις ατομικές προτάσεις της λογικά τέλειας γλώσσας αντιστοιχούν τα ατομικά γεγονότα. Όπως η ατομική γλωσσική πρόταση είναι συντεθειμένη από ένα λογικό κύριο όνομα και ένα κατηγορηματικό σύμβολο, έτσι και το ατομικό γεγονός είναι συντεθειμένο από ένα μεταφυσικό άτομο –που δεν αναλύεται περαιτέρω- και από ένα καθόλου –ιδιότητα-έννοια.

Μια ατομική πρόταση είναι αληθής όταν αντιστοιχεί σε ένα ατομικό γεγονός το οποίο συντίθεται από το άτομο στο οποίο αναφέρεται το λογικό κύριο όνομα της πρότασης και το καθόλου στο οποίο αναφέρεται το κατηγορηματικό σύμβολο της πρότασης. Τουλάχιστον για τις ατομικές προτάσεις της λογικά τέλειας γλώσσας, ο Russell εισηγείται μια θεωρία αλήθειας ως αντιστοιχίας μεταξύ των προτάσεων αυτής της γλώσσας και των ατομικών γεγονότων. Μια ατομική πρόταση Σα είναι αληθής εάν και μόνο εάν υπάρχει ενεργεία στον κόσμο το γεγονός ότι το άτομο στο οποίο αναφέρεται το λογικό όνομα 'α' είναι Σ.

Η λογικά τέλεια γλώσσα περιέχει ακόμη προτάσεις που αποτελούν το αποτέλεσμα αληθοσυναρτησιακών μηχανισμών επί των ατομικών προτάσεων. Και ακόμη κάθε πρόταση της λογικά τέλειας γλώσσας που δεν είναι ατομική πρόταση είναι το αποτέλεσμα κάποιου αληθοσυναρτησιακού μηχανισμού επί των ατομικών προτάσεων από τις οποίες συντίθεται. Εάν η Σ, Π είναι ατομικές προτάσεις της λογικά τέλειας γλώσσας, τότε η $\neg\Sigma$ (η άρνησης της Σ) είναι πρόταση της λογικά τέλειας γλώσσας, όπως είναι και οι $\Sigma\wedge\Pi$ (η σύζευξη των Σ, Π), $\Sigma\vee\Pi$ (η διάζευξη των Σ, Π), η $\Sigma\rightarrow\Pi$ (η υποθετική πρόταση με ηγούμενη την Σ και ακόλουθη την Π), η $\Sigma\leftrightarrow\Pi$ (η διπλή υποθετική πρόταση). Οι προτάσεις της λογικά τέλειας γλώσσας που σχηματίζονται από αληθοσυναρτησιακούς μηχανισμούς επί των ατομικών προτάσεων ονομάζονται μοριακές (γλωσσικές) προτάσεις.

Σε τι αντιστοιχούν άραγε οι μοριακές προτάσεις; Υπάρχουν άραγε αρνητικά, συζευκτικά, διαζευκτικά (μοριακά) γεγονότα τα οποία υφίστανται πέραν και επιπλέον των ατομικών γεγονότων στα οποία αντιστοιχούν οι ατομικές προτάσεις από τις οποίες σχηματίζεται η μοριακή πρόταση. Είναι άραγε μια μοριακή πρόταση, $\Sigma\wedge\Pi$, αληθής δυνάμει της ύπαρξης του γεγονότος της σύζευξης των ατομικών γεγονότων στα οποία αντιστοιχούν οι Σ, Π; Με άλλα λόγια, αντιστοιχούν άραγε σε κάτι στον κόσμο τα λογικά μόρια της άρνησης, της σύζευξης, της διάζευξης; Υπάρχει κάτι στον κόσμο στο οποίο αντιστοιχούν οι όροι 'και', 'δεν', 'ή' κ.τ.λ.;

Ο Russell διαφοροποιεί την απάντησή του για τις διάφορες περιπτώσεις των μοριακών προτάσεων. Όσον αφορά τις συζευκτικές, διαζευκτικές και υποθετικές προτάσεις, αυτές δεν καθίστανται αληθείς δυνάμει της ύπαρξης συζευκτικών, διαζευκτικών και υποθετικών γεγονότων, τα οποία υπάρχουν πέραν και επιπλέον των ατομικών γεγονότων του κόσμου. Μια συζευκτική πρόταση, $\Sigma\wedge\Pi$, είναι αληθής εάν και μόνο εάν υπάρχει ενεργεία το ατομικό γεγονός στο οποίο αντιστοιχεί η Σ και υπάρχει ενεργεία το ατομικό γεγονός στο οποίο αντιστοιχεί η Π. Επομένως η $\Sigma\wedge\Pi$ αντιστοιχεί στο ατομικό γεγονός που αντιστοιχεί η Σ και στο ατομικό γεγονός που αντιστοιχεί η Π. Δεν

απαιτείται η ύπαρξη κάποιου επιπλέον γεγονότος, του γεγονότος σύζευξης, στο οποίο αντιστοιχεί μια συζευκτική μοριακή πρόταση. Ανάλογη είναι η απάντηση του Russell και για τις περιπτώσεις διαζευκτικών και υποθετικών προτάσεων.

Ωστόσο, η θέση του Russell διαφοροποιείται σχετικά με τις αρνητικές μοριακές προτάσεις για τις οποίες ισχυρίζεται πως αντιστοιχούν σε αρνητικά γεγονότα.² Ας δούμε τον λόγο για τον οποίο θεωρεί πως υπάρχουν αρνητικά γεγονότα (μια θέση που προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις της φιλοσοφικής κοινότητας του Russell από την ίδια τη στιγμή που ανακοινώθηκε η θεωρία του Λογικού Ατομισμού).

Η θεωρία αντιστοιχίας που εισηγείται ο Russell ακολουθεί μια γενική αρχή αντιστοιχιακής θεώρησης της αλήθειας, σύμφωνα με την οποία, για κάθε αληθή πρόταση Σ , υπάρχει ένα σύνολο γεγονότων M ούτως ώστε η Σ είναι αληθής δυνάμει της αντιστοιχίας της με ένα ή περισσότερα από αυτά τα γεγονότα.

Ας θεωρήσουμε μια αρνητική πρόταση, $\neg\Sigma$, και ας υποθέσουμε ότι η $\neg\Sigma$ είναι αληθής. Η $\neg\Sigma$ δεν μπορεί να είναι αληθής δυνάμει της αντιστοιχίας της με το γεγονός το οποίο καθιστά αληθή την Σ , διότι, εφόσον η Σ δεν είναι αληθής, τέτοιο γεγονός δεν υπάρχει. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος για να εξηγήσουμε την αλήθεια της $\neg\Sigma$, πέρα από την ύπαρξη αρνητικού γεγονότος στο οποίο αυτή αντιστοιχεί. Επομένως, σύμφωνα με τον Russell, υπάρχουν συστατικά του κόσμου στα οποία αντιστοιχούν εκφράσεις όπως «δεν».

Ανάλογη είναι η θέση του Russell για τις γενικές προτάσεις (προτάσεις όπως «όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί») και για τις προτάσεις ψυχολογικών στάσεων (όπως είναι η πρόταση «ο Οθέλος πιστεύει ότι η Δυσδαιμόνα τον απατά»). Όπως και με δυνατότητα αλήθειας των αρνητικών προτάσεων, μια γενική πρόταση, όπως η πρόταση «όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί» δεν καθίσταται αληθής δυνάμει της αντιστοιχίας της με κάποια από τα ατομικά γεγονότα που καθιστούν αληθείς τις ατομικές προτάσεις (τις καθέκαστες προτάσεις όπως «ο Α είναι θνητός», «ο Β είναι θνητός», ...). Μια τέτοια προσέγγιση θα προσέκρουε σε προβλήματα που σχετίζονται με την επαγωγή και την επαγωγική γενίκευση. Επομένως, σύμφωνα με τον Russell, δεν υπάρχουν απλώς και μόνο γενικές προτάσεις αλλά υπάρχουν και γενικά γεγονότα, δηλαδή υπάρχει το γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί, η αντιστοιχία με το οποίο καθιστά αληθή την γενική πρόταση «όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί».

Εξίσου προβληματική είναι η περίπτωση ψυχολογικών προτάσεων, όπως είναι η πρόταση «ο Οθέλος πιστεύει ότι η Δυσδαιμόνα τον απατά». Οι προτάσεις που αποδίδουν ψυχολογικές στάσεις έχουν ως συνθετικό μια πρόταση (την εξαρτημένη πρόταση που στο παράδειγμά μας είναι «η

---

² Την ίδια θέση λαμβάνει ο Russell για τις γενικές προτάσεις και για τις υπαρκτικές προτάσεις. Επιχειρηματολογεί δηλαδή για τη θέση ότι υπάρχουν γενικά και υπαρκτικά γεγονότα, η αντιστοίχιση με τα οποία καθιστά αληθείς τις γενικές και υπαρκτικές προτάσεις αντίστοιχα.

Δυσδαιμόνα απατά τον Οθέλο». Ωστόσο, η αλήθεια της ψυχολογικής πρότασης δεν καθορίζεται μέσω κάποιου αληθοσυναρτησιακού μηχανισμού από την αλήθεια της εξαρτημένης συνθετικής της πρότασης.³ Ο Russell θα αναγκαστεί να δεχθεί την ύπαρξη ψυχολογικών γεγονότων η αντιστοιχία με τα οποία καθιστά αληθείς τις ψυχολογικές προτάσεις.

Επομένως τα κεντρικά σημεία της φιλοσοφίας του Λογικού Ατομισμού του Russell είναι τα ακόλουθα:

I) Η ύπαρξη μεταφυσικών ατόμων: ο κόσμος θα πρέπει να δομείται από κάποια βασικά, μη περαιτέρω αναλύσιμα συστατικά, τα μεταφυσικά άτομα. Μια κοσμοθεώρηση, σύμφωνα με την οποία δεν είναι υπάρχουν ατομικά στοιχεία του κόσμου, που θα σήμαινε ότι για οποιοδήποτε επίπεδο ανάλυσης των δομικών συστατικών του κόσμου είναι δυνατή μια περαιτέρω ανάλυση σε περισσότερο βασικά συστατικά αποτελεί σύμφωνα με τον Russell (και σύμφωνα με τον Λογικό Ατομισμό γενικά) μια αλλόκοτη σύλληψη. Όπως επισημάναμε, τα μεταφυσικά άτομα στη φιλοσοφία του Λογικού Ατομισμού του Russell είναι τα δεδομένα των αισθήσεων (sense-data) και τα καθόλου. Είναι χαρακτηριστικό της φιλοσοφίας του Λογικού Ατομισμού του Russell ότι περιστρέφεται γύρω από ένα αίτημα επιστημολογικής –γνωσιολογικής φύσης. Τα μεταφυσικά άτομα δεν αποτελούν απλώς και μόνο τα δομικά συστατικά του κόσμου, αλλά αποτελούν ακόμη και τα άμεσα αντικείμενα γνώσης, αντικείμενα που καθίστανται γνωστά με την άμεση εμπειρία, σε αντίθεση με τη γνώση των υπολοίπων στοιχείων του κόσμου που καθίστανται γνωστά από περιγραφή (εδώ απαιτείται χρήση μεθόδων που διατυπώνει ο Russell στην θεωρία των οριστικών περιγραφών). Η επιστημολογική προκείμενη στη σύλληψη του Λογικού Ατομισμού του Russell, αποτελεί αφενός μια συνθήκη που διαφοροποιεί τη συγκεκριμένη προσέγγιση από τον Λογικό Ατομισμό του Wittgenstein, αφετέρου αποτελεί μια συνθήκη, επιρροή της οποίας βρίσκουμε σε κατοπινές προσεγγίσεις. Η φιλοσοφία του Λογικού Ατομισμού του Russell δεν αποτελεί απλώς μια μεταφυσική θέση –μια θέση που αφορά αποκλειστικά τη δομή και τη σύσταση του κόσμου- αποξενωμένη από το επιστημολογικό-γνωσιολογικό πρόβλημα. Δίχως να αγνοούμε τις διαφορές, δεν αποτελεί υπέραπλούστευση να ισχυριστούμε πως στην φιλοσοφία του Λογικού Ατομισμού του Russell βρίσκουμε εν σπέρματι κάποιες βασικές προκείμενες της σχολής του Λογικού Θετικισμού (βλέπε επόμενο κεφάλαιο).

II) Ο παραλληλισμός γλώσσας-κόσμου. Η νοηματικότητα των ατομικών προτάσεων της γλώσσας συνίσταται στην αντιστοίχιση των συνθετικών μερών της ατομικής πρότασης με τα ατομικά συστατικά του κόσμου.

---

³ Η επιχειρηματολογία του Russell για την ύπαρξη ψυχολογικών γεγονότων και περισσότερο η ανάλυσή του των ψυχολογικών προτάσεων είναι ιδιαίτερα περίπλοκη και ο ίδιος την επεξεργάστηκε σε διάφορα στάδια. Εδώ την παραλείπουμε.

III) Η νοηματικότητα των μοριακών προτάσεων –με εξαίρεση τις αρνητικές, γενικές, υπαρκτικές και τις προτάσεις ψυχολογικών στάσεων- συνίσταται στο ότι αποτελούν το αποτέλεσμα αληθοσυναρτησιακών μηχανισμών επί των ατομικών προτάσεων. Η νοηματικότητα των αρνητικών, γενικών προτάσεων και των προτάσεων ψυχολογικών στάσεων συνίσταται στην αντιστοιχία τους με αρνητικά, γενικά και ψυχολογικά γεγονότα.

Σχηματικά η θεωρία του Λογικού Ατομισμού του Russell παρουσιάζεται ως εξής:

	Γλώσσα	Κόσμος
Ατομικό επίπεδο	Λογικά κύρια Ονόματα	Δεδομένα των αισθήσεων (sense data) μεταφυσικά άτομα
	Κατηγορηματικά Σύμβολα	Ιδιότητες και σχέσεις (καθόλου)
	Ατομικές Προτάσεις	Ατομικά γεγονότα (συνδυασμοί μεταφυσικών ατόμων, Καθόλου)

	Γλώσσα	Κόσμος
Μοριακό Επίπεδο	αληθοσυναρτησιακά σύνθετες προτάσεις	— —
		αρνητικά γεγονότα γενικά γεγονότα ψυχολογικά γεγονότα

1.2 Ο Λογικός Ατομισμός στο Tractatus του Wittgenstein

Προχωρούμε τώρα στην παρουσίαση της θεωρίας του Λογικού Ατομισμού που διατυπώνεται στο Tractatus του Wittgenstein. Η μεταφυσική του Tractatus μοιάζει σε κάποια σημεία με τη μεταφυσική του Λογικού Ατομισμού του Russell. Ωστόσο δεν μοιράζεται τα επιστημολογικά κίνητρα του δευτέρου με αποτέλεσμα να αποτελεί ένα ιδιαίτερα δυσνόητο σύστημα. Τα μεταφυσικά έσχατα του συστήματος του Tractatus δεν είναι τα δεδομένα των αισθήσεων τα οποία καθίστανται άμεσα γνωστά. Τα μεταφυσικά έσχατα από τα οποία συντίθενται τα ατομικά γεγονότα είναι για τον Wittgenstein του Tractatus τα αντικείμενα. Τα αντικείμενα δύνανται να συνδυάζονται μεταξύ τους με συγκεκριμένους τρόπους σε σχηματισμούς καταστάσεων πραγμάτων. Ένας δυνατός συνδυασμός αντικειμένων, δηλαδή μια κατάσταση πραγμάτων αποτελεί ένα δυνατό γεγονός, ενώ η ύπαρξη ενός από τους δυνατούς συνδυασμούς αντικειμένων αποτελεί ένα γεγονός. Ο κόσμος αναλύεται σε γεγονότα τα οποία είναι υπαρκτές καταστάσεις πραγμάτων.

Ο Λογικός Ατομισμός του Wittgenstein στο Tractatus μοιράζεται με τις παραδοσιακές ατομιστικές θεωρίες την αρχή ότι τα μεταφυσικά έσχατα του κόσμου που αποτελούν τις ουσίες από τις οποίες οτιδήποτε άλλο είναι συντεθειμένο, είναι τα ίδια αναλλοίωτα και αμετάβλητα. Για τον Wittgenstein του Tractatus, τα αντικείμενα τα οποία αποτελούν τα μεταφυσικά έσχατα είναι τα αναλλοίωτα και αμετάβλητα συστατικά του κόσμου από τα οποία συντελείται οποιαδήποτε μεταβολή. Ο ατομισμός του Wittgenstein διαφοροποιείται ωστόσο από τις παραδοσιακές ατομιστικές θεωρίες στο βαθμό που τα αντικείμενα, τα μεταφυσικά έσχατα, δεν αποτελούν απλώς τα αιώνια και αμετάβλητα στοιχεία ενός φυσικά μεταβαλλόμενου κόσμου, αλλά επιπλέον αποτελούν τα αιώνια και αμετάβλητα στοιχεία κάθε εννοιολογικής και λογικής δυνατότητας. Όπως η φυσική αλλαγή είναι το αποτέλεσμα διατάξεων και αναδιατάξεων κάποιων αναλλοίωτων στοιχείων, των 'φυσικών' ατόμων, τα οποία καθορίζουν τη δυνατή μεταβολή στον φυσικό χώρο, με παρόμοιο τρόπο, αλλά σε ένα διαφορετικό επίπεδο, οι διάφορες δυνατές καταστάσεις πραγμάτων στις οποίες δύνανται να συνδυάζονται τα αντικείμενα του Tractatus, τα οποία δεν ταυτίζονται με τα φυσικά έσχατα, συνιστούν τη διαφοροποίηση στον *λογικό, εννοιολογικό χώρο*. Τα αντικείμενα υπάρχουν σε κάθε δυνατή κατάσταση στην οποία θα μπορούσε να είναι ο κόσμος. Αυτό που διαφοροποιεί τις δυνατές καταστάσεις μεταξύ τους είναι ότι αποτελούν διαφορετικούς συνδυασμούς των αντικειμένων. Ένα γεγονός είναι η ύπαρξη μιας από τις δυνατές καταστάσεις πραγμάτων στις οποίες μπορούν να συνδυαστούν μεταξύ τους τα αντικείμενα. Ο κόσμος είναι το σύνολο των γεγονότων, το σύνολο των υπαρκτών καταστάσεων πραγμάτων. Τα ατομικά γεγονότα είναι μεταξύ τους ανεξάρτητα, δηλαδή από την ύπαρξη ή την μη ύπαρξη μιας δυνατής κατάστασης πραγμάτων δεν μπορούμε να συμπεράνουμε την ύπαρξη ή την μη ύπαρξη μιας άλλης δυνατής κατάστασης πραγμάτων. Το μεταφυσικό σύστημα του Tractatus είναι ιδιαίτερα δυσνόητο κυρίως για τον λόγο ότι ο Wittgenstein δεν μας δίνει ένα παράδειγμα κάποιου αντικειμένου. Ωστόσο, το Tractatus περιέχει αξιοσημείωτες

θέσεις για τη νοηματικότητα, το νόημα, την αλήθεια καθώς και για την αναγκαιότητα και τη δυνατότητα οι οποίες άσκησαν τεράστια επιρροή στις φιλοσοφικές προσεγγίσεις αυτών των εννοιών που ακολούθησαν.

1.3 Απεικονιστική-αναπαρστασιακή θεωρία του νοήματος:

Ο Wittgenstein, όπως και ο Russell, βασίζεται σε μια σχέση παραλληλίας μεταξύ γλώσσας και κόσμου. Οι ατομικές προτάσεις της γλώσσας του Tractatus αποτελούν συνδυασμούς λογικά κυρίων ονομάτων οι οποίες εικονίζουν ή αναπαριστούν μια δυνατή κατάσταση πραγμάτων. Κάθε όνομα στην γλώσσα του Tractatus ονομάζει ένα και μόνο ένα αντικείμενο, το οποίο αποτελεί και το νόημά του. Κάθε αντικείμενο ονομάζεται από ένα μόνο όνομα. Ο τρόπος με τον οποίο συνδυάζονται τα ονόματα σε μια ατομική πρόταση αναπαριστά, απεικονίζει έναν τρόπο με τον οποίο τα αντικείμενα που αποτελούν το νόημα των ονομάτων θα μπορούσαν να συνδυαστούν. Οι ατομικές προτάσεις αποτελούν εικόνες ή αναπαριστούν δυνατά γεγονότα ή καταστάσεις πραγμάτων. Η κατάσταση πραγμάτων που αναπαρίσταται από μια ατομική πρόταση αποτελεί και το νόημα της πρότασης.

Η αναλογία μεταξύ του τρόπου που η γλώσσα αναπαριστά τον κόσμο και του τρόπου με τον οποία μια εικόνα αναπαριστά ό,τι εικονίζει είναι κεντρική στη θεωρία νοήματος του Tractatus. Μια ζωγραφιά, για παράδειγμα, ενός σκύλου δίπλα σε ένα δέντρο αναπαριστά την κατάσταση όπου ένας σκύλος βρίσκεται σε ένα δέντρο, δυνάμει του ότι υπάρχει μια αντιστοιχία ανάμεσα σε ένα τμήμα της εικόνας και ενός σκύλου, σε ένα άλλο τμήμα της εικόνας και ενός δέντρου και η χωρική σχέση ανάμεσα στον ζωγραφισμένο σκύλο και το ζωγραφισμένο δέντρο (η σχέση του να είναι κάτι δίπλα σε κάτι άλλο) είναι ίδια με τη χωρική σχέση ανάμεσα στον σκύλο και το δέντρο. Η εικόνα δύναται να αναπαραστήσει το εικονιζόμενο δυνάμει του ότι υπάρχει ένας δομικός ισομορφισμός μεταξύ εικόνας και εικονιζόμενου μέσω του οποίου ταυτοποιείται κάτι κοινό μεταξύ της εικόνας και του εικονιζόμενου. Στην περίπτωση του παραδείγματος, στοιχεία της εικόνας και στοιχεία της εικονιζόμενης κατάστασης βρίσκονται στην ίδια χωρική σχέση. Με ανάλογο τρόπο μια ατομική πρόταση αναπαριστά μια κατάσταση πραγμάτων δυνάμει του ότι τα ονόματα της πρότασης ονομάζουν τα αντικείμενα της κατάστασης πραγμάτων και ο τρόπος που συνδυάζονται τα ονόματα στην πρόταση αντιστοιχεί στον τρόπο που συνδυάζονται τα αντικείμενα σε αυτήν την κατάσταση. Δηλαδή, μια ατομική πρόταση αναπαριστά μια κατάσταση πραγμάτων δυνάμει του ότι υπάρχει ένας δομικός ισομορφισμός μεταξύ της πρότασης και της κατάστασης πραγμάτων μέσω του οποίου ταυτοποιείται κάτι κοινό της πρότασης και της κατάστασης πραγμάτων. Το κοινό ανάμεσα στην πρόταση και την κατάσταση πραγμάτων δεν θα μπορούσε να είναι κάποια χωρική σχέση μεταξύ των δομικών συστατικών των δύο όπως ισχύει στην περίπτωση μιας ζωγραφιάς. Μια πρόταση απεικονίζει μια κατάσταση πραγμάτων δυνάμει του ότι μοιράζονται την ίδια λογική μορφή.

1.4 Νοηματικότητα ατομικών προτάσεων:

Αυτό που αποδίδει αναπαραστασιακό περιεχόμενο σε μια εικόνα, δηλαδή αυτό που την καθιστά εικόνα κάτινος, δεν είναι η ύπαρξη της κατάστασης που εικονίζεται. Για παράδειγμα, μια εικόνα ενός πηγασου δεν αναπαριστά μια υπαρκτή κατάσταση. Κατά ανάλογο τρόπο, μια ατομική πρόταση δεν αναπαριστά ένα γεγονός αλλά αναπαριστά μια δυνατότητα συνδυασμού των αντικειμένων τα οποία ονομάζονται από τα ονόματα της ατομικής πρότασης, δηλαδή αναπαριστά μια κατάσταση πραγμάτων. Μια πρόταση καθίσταται νοηματική και διακρίνεται από α-νόητες συναρθροίσεις φθόγγων δυνάμει του ότι αναπαριστά ένα δυνατό γεγονός. Η νοηματικότητα των ατομικών προτάσεων συνίσταται στο ότι αναπαριστούν δυνατά γεγονότα.

Η αλήθεια μιας ατομικής πρότασης συνίσταται στην αντιστοιχία της με ένα ατομικό γεγονός. Λαμβάνοντας υπόψη ότι μια ατομική πρόταση αναπαριστά μια κατάσταση πραγμάτων (ή ένα δυνατό γεγονός) και ότι γεγονός είναι μια υπαρκτή κατάσταση πραγμάτων, η αλήθεια της ατομικής πρότασης συνίσταται στο ότι αυτό που λέει η πρόταση είναι γεγονός. Δηλαδή μια ατομική πρόταση είναι αληθής εάν και μόνο εάν ο τρόπος με τον οποίο στην πραγματικότητα συνδυάζονται τα αντικείμενα που ονομάζουν τα ονόματα της πρότασης αντιστοιχεί στον τρόπο με τον οποίο συνδυάζονται τα ονόματα στην πρόταση. Μια ατομική πρόταση είναι αληθής εάν και μόνο εάν η κατάσταση πραγμάτων που αναπαριστά είναι υπαρκτή.

Το νόημα των μοριακών προτάσεων (αρνητικών, συζευκτικών κ.ο.κ.) δεν είναι για τον Wittgenstein του Tractatus ένα δυνατό γεγονός ούτε η αλήθεια μιας μοριακής πρότασης συνίσταται στην αντιστοιχία της με μια υπαρκτή κατάσταση πραγμάτων. Το νόημα των μοριακών προτάσεων στο Tractatus του Wittgenstein καθορίζεται από τα νοήματα των ατομικών προτάσεων και από τον τρόπο που δομείται η μοριακή πρόταση από τις ατομικές προτάσεις. Ο Wittgenstein στο Tractatus διατυπώνει τη θέση ότι κάθε πρόταση που έχει νόημα είναι μια συνάρτηση αλήθειας επί ατομικών προτάσεων.

2. Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Ελένη Μανωλακάκη, 2015. Ελένη Μανωλακάκη. «Φιλοσοφία της Γλώσσας. Θεωρίες Νοήματος. Λογικός ατομισμός Russell-Wittgenstein». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: opencourses.uoa.gr/courses/PHS1

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

